

Socialinė apsauga ir socialinis įtraukimas Europoje – Pagrindiniai faktai ir skaičiai

Europos Komisija šiandien skelbia socialinės raidos bendrosios krypties valstybėse narėse metinę apžvalgą, t. y. kaip sekasi siekti bendrųjų ES socialinės apsaugos ir socialinio įtraukimo strategijos tikslų¹. Svarbiausi šios ataskaitos teiginiai pateikiami toliau².

- 2006 m. 16 proc. Europos gyventojų grėsė skurdas.
- Nors darbo rinka apskritai plėtėsi, 9,3 proc. darbingo amžiaus suaugusiųjų gyveno darbo neturinčiuose namų ūkiuose ir 8 proc. samdomųjų darbuotojų gyveno žemiau skurdo ribos.
- Socialinėms reikmėms perkeltos lėšos skurdo riziką ES sumažina vidutiniškai 38 proc., tačiau tų lėšų poveikis visoje ES svyruoja nuo 10 iki beveik 60 proc..
- Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis 2007 m. buvo 47 proc. (2001 m. – 37 proc.).
- Dabartinės senatvės draudimo sistemos apskritai sumažino vyresnio amžiaus žmonių skurdą, tačiau vienišoms vyresnio amžiaus moterims gresia kur kas didesnė rizika kaip vienišiemis vyrams (28 proc. ir 20 proc.).
- Tikėtina, kad ateityje didesnė pensinio amžiaus žmonių pajamų dalis bus gaunama iš privačių pensijų fondų.
- Vidutinė moterų gyvenimo trukmė šiandien yra 82 metai, vyrų – 76 metai. Tokia gyvenimo trukmė nusistovėjo po to, kai per pastaruosius 20 metų moterų ilgaamžiškumas padidėjo 4 metais, vyrų – 5 metais.
- Ilgiausia ir trumpiausia moterų gyvenimo trukmė Europos šalyse skiriasi 8 metais, o vyrų – 13 metų.
- Per pastaruosius 20 metų bendrosios sveikatos priežiūros išlaidos visoje ES padidėjo. Šioms reikmėms vienoje šalyje skiriama 10 proc. bendrojo vidaus produkto arba daugiau, kitose – 6 proc. ar mažiau.

Socialinis įtraukimas

Kiek Europos žmonių gyvena skurde?

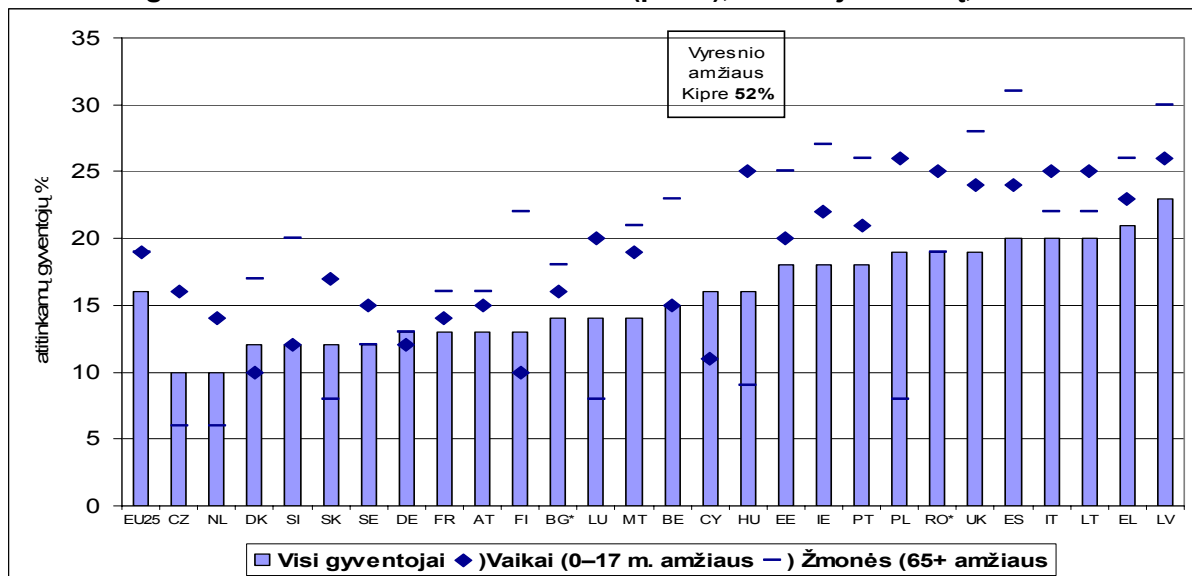
¹ http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/the_process_en.htm

² Socialinės apsaugos ir socialinio įtraukimo Europos strategijos tikslų siekimo pažangos stebėjimas, Komisijos tarnybų darbo dokumentas, žr. http://ec.europa.eu/employment_social/spsi/docs/social_inclusion/2008/omc_monitoring_en.pdf

2006 m. 16 proc. ES–27 piliečių gyveno žemiau skurdo ribos (tų piliečių pajamos sudarė 60 proc. vidutinių pajamų jų šalyse); dėl tokios padėties žemiau skurdo ribos gyvenančių piliečių galimybės visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime, ko gero, būtų ribotos. Žemiau skurdo ribos gyvenančių piliečių dalis skirtinga – 10 proc. (Čekijoje ir Nyderlanduose) ir 21–23 proc. (Graikijoje ir Latvijoje).

Vaikams dažnai kyla didesnė rizika patirti skurdą nei kad likusiai gyventojų daliai (ES–27 19 proc.). Šis teiginys taikytinas daugeliui šalių, išskyrus Skandinavijos valstybes, Graikiją, Kiprą ir Slovėniją. Pagrindiniai veiksniai, turintys įtakos vaikų skurdo lygiui ES: tėvų padėtis darbo rinkoje, vyriausybės priemonių, kuriomis teikiama finansinė parama socialiai remtiniams asmenims, veiksmingumas ir palankesnes sąlygas sudarančių paslaugų teikimas, pvz., vaikų priežiūros paslaugos. Šis dalykas ypač krenta į akis kalbant apie vienišus tėvus, kurių rizika atsidurti žemiau skurdo ribos vertinama 32 proc..

1 grafikas: Skurdo rizikos norma ES (proc.), bendroji ir vaikų, 2006 m.

Šaltinis: EU-SILC (2006); 2005 finansiniai metai; išskyrus Jungtinę Karalystę (2006 finansiniai metai) ir Airiją (2005–06 slenkantis tiriamųjų pajamų laikotarpis); Bulgarija: Nacionalinių namų ūkių biudžetų tyrimas, 2006 m.

„Neturtingų“ žmonių gyvenimo lygis pavienėse ES valstybėse narėse gerokai skiriasi. Baltijos valstybėse, Vengrijoje, Lenkijoje ir Slovakijoje žmonės, kuriems gresia skurdas, gyvena už mažiau kaip 200 eurų per mėnesį, tačiau Danijoje, Airijoje, Liuksemburge, Suomijoje ir Jungtinėje Karalystėje skurdo riba laikoma 900 eurų per mėnesį. Atsižvelgiant į lėšų pragyventi skirtumus (perkamosios galios standartais – toliau „PGS“ – išreikštos vertės), žmonių, kuriems gresia skurdas, mėnesio pajamos nurodomos nuo 230 eurų PGS iki 890 eurų PGS (ir iki 1400 eurų PGS Liuksemburge). Vadinasi, neturtingųjų pragyvenimo lygis turtingiausiose ES valstybėse yra 3,5 karto aukštesnis kaip neturtingiausiose valstybėse.

Ar darbo rinkos tobulinimas prisideda užtikrinant socialinį įtraukimą?

Apskritai Europos Sąjungoje bendrasis darbo rinkų pokytis, kuris buvo pastebimas nuo 2000 m., didelio poveikio labiausiai atskirtiems žmonėms neturėjo. Nors pastaruoju metu buvo įgyvendinta permainų, darbo neturinčiuose namų ūkiuose gyvenančių žmonių skaičius ir toliau lieka didelis. Didėjančią susirūpinimą daugeliui valstybių narių kelia du klausimai – dirbančiųjų gyventojų skurdas ir imigrantų įtraukimas į darbo rinką.

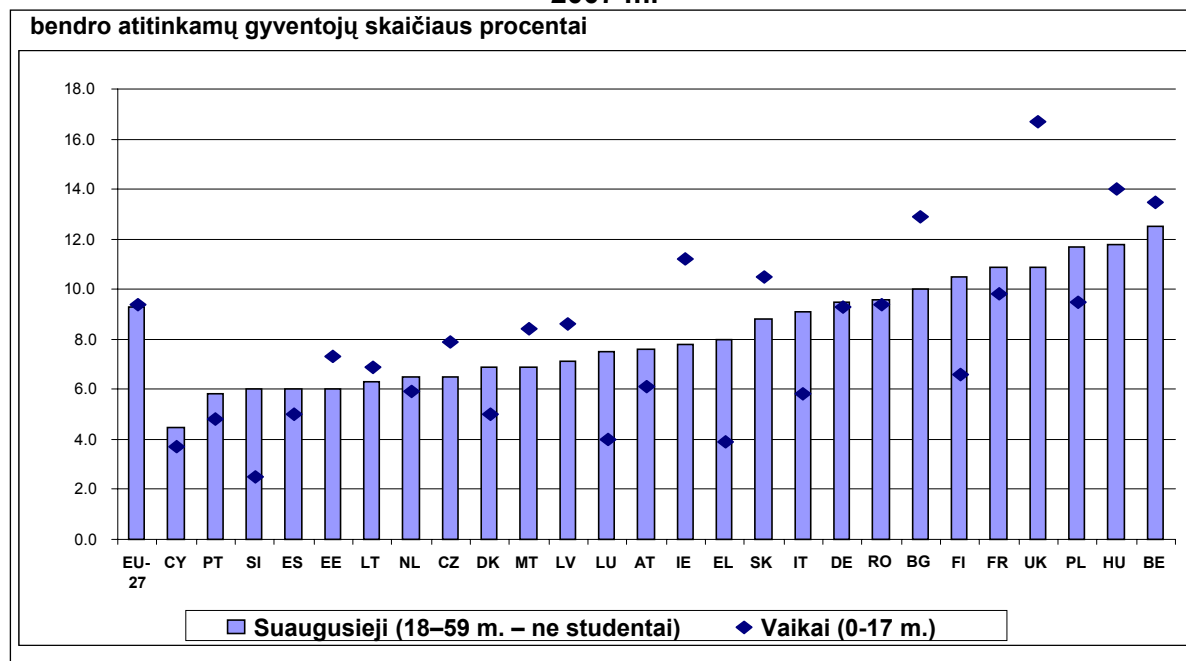
Kiek europiečių gyvena darbo neturinčiuose namų ūkiuose?

2007 m. beveik 9,3 proc. iš ES–27 darbingo amžiaus suaugusiųjų (18–59 metų amžiaus, išskyrus studentus) gyveno namų ūkiuose, kuriuose joks ūkio narys neturėjo apmokamo darbo. Šis rodiklis įvairuoja: nuo 4,5 proc. Kipre iki 11 proc. ir daugiau Belgijoje, Prancūzijoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Vidutiniškai panaši vaikų dalis gyveno darbo

neturinčiuose namų ūkiuose – 2007 m. 9,4 proc. ES–27. Tačiau vaikų turinčios šeimos nedarbo vienoje šalyje yra labiau paveiktos nei kitose. Vaikų, gyvenančių darbo neturinčiuose namų ūkiuose, dalis pavienėse valstybėse narėse gerokai skiriasi – nuo 2,5 proc. Slovėnijoje iki 16,7 proc. Jungtinėje Karalystėje. Gyvenimas namų ūkyje, kuriame nė vienas narys neturi darbo, turi įtakos ne tik vaikų gyvenimo sąlygoms, bet ir vaikų ugdymo sąlygoms, nes jie neturi sektino pavyzdžio.

Apskritai Europos Sąjungoje bendrieji darbo rinkos pokyčiai darbo neturintiems namų ūkiams naudos pradėjo teikti tik per pastaruosius dvejus metus (-0,9 procentinio taško 2005–2007 m.). Kol kas pernelyg anksti spręsti, ar sumažėjimas bus ilgalaikis ir esminis. Šie pokyčiai tokiu pačiu mastu dar neturi įtakos šeimoms su vaikais, nes vaikų skaičius darbo neturinčiuose namų ūkiuose 2005–2007 m. sumažėjo tik 0,3 procentinio taško.

2 grafikas: Darbo neturinčiuose namų ūkiuose gyvenantys suaugusieji ir vaikai, 2007 m.

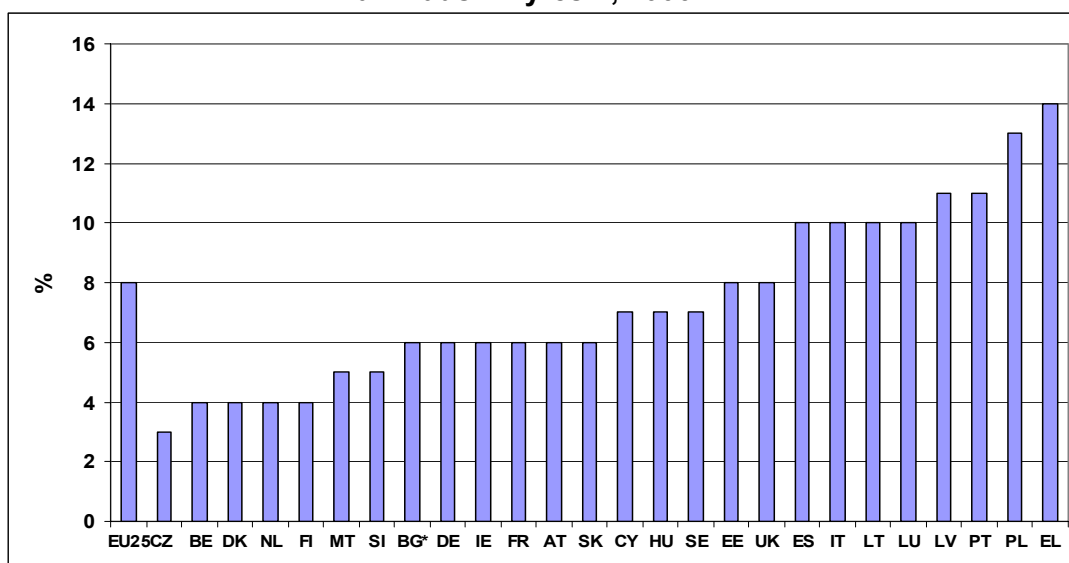

Šaltinis: EUROSTAT atliktas Darbo jėgos tyrimas, 2 ketvirčio rezultatai, nepateikiami Švedijos duomenys.

Kaip išvengti skurdo pavyksta turintiems darbą?

Turintiems darbą žmonėms ne visada sekasi apsisaugoti nuo rizikos būti priskirtiems prie skurstančiųjų. 2006 m. 8 proc. ES-25 dirbančiųjų piliečių (18 metų ir vyresnių) gyveno žemiau skurdo ribos, t. y. jiems iškylą sunkumų visapusiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Šis rodiklis nuo 4 proc. arba mažiau Čekijoje, Belgijoje, Danijoje, Nyderlanduose ir Suomijoje svyruoja iki 13 proc. Lenkijoje ir 14 proc. Graikijoje. Dirbančiųjų skurdas susijęs su mažu darbo užmokesčiu, žema kvalifikacija, neužtikrinta darbo sutartimi ir dažnai ne visą darbo dieną trunkančiu darbu. Be to, skurdas taip pat būna susijęs su namų ūkiu, kuriame darbuotojai gyvena, tipu ir ekonomine kitų namų ūkių narių padėtimi. Namų ūkiuose, kuriuose gyvena vaikų, darbo atlyginimą gaunančio vieno šeimos nario modelis jau nėra tinkamas užtikrinti, kad skurdo rizika būtų pašalinta.

3 grafikas: Dirbančiųjų skurdas: darbą turinčių žmonių skurdo rizikos rodiklis, 18 m. amžiaus ir vyresni, 2006 m.

Šaltinis: ES-SILC (2006); 2005 finansiniai metai; išskyrus Jungtinę Karalystę (2006 finansiniai metai) ir Airiją (2005–06 slenkantis tiriamųjų pajamų laikotarpis); Bulgarija: Nacionalinių namų ūkių biudžetų tyrimas, 2006 m.; nepateikti Rumunijos duomenys.

Kaip imigrantams sekasi darbo rinkose?

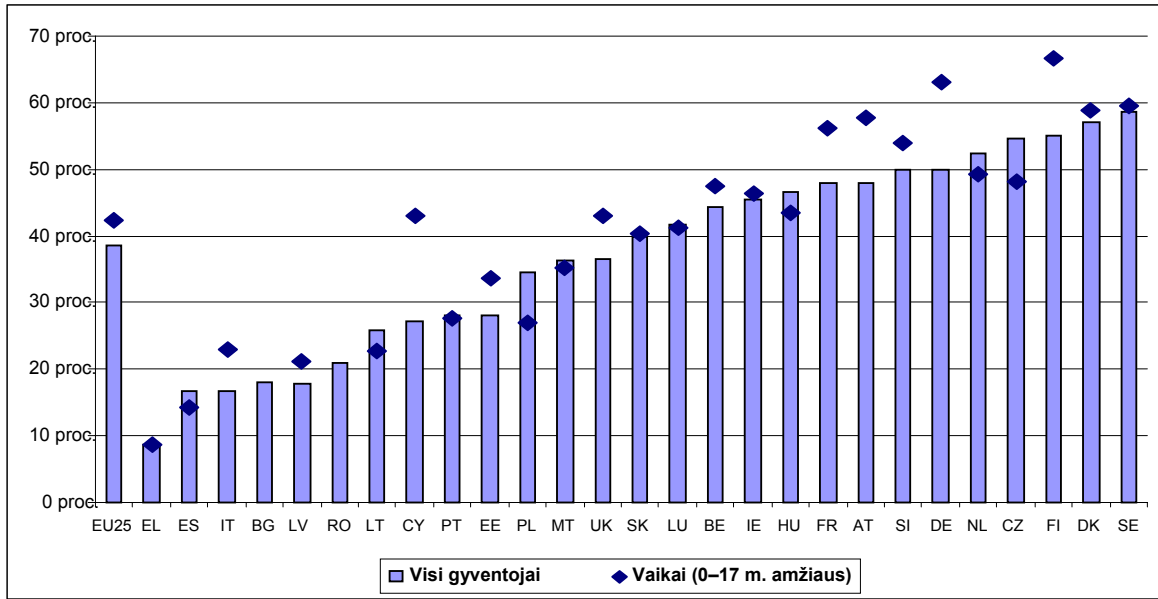
2007 m. ne ES gimusių imigrantų užimtumo lygis buvo 2,6 procentinio taško mažesnis kaip vietinių gyventojų – panašus skirtumas buvo užregistruotas ir 2006 m. (2,7 procentinio taško). Šis skaičius slepia didelius skirtumus visoje ES. Ispanijoje, Graikijoje, Italijoje ar Portugalijoje (šiose valstybėse migracija yra naujas reiškinys) imigrantų užimtumo lygis aukštesnis nei tose valstybėse gimusių gyventojų. Priešingai, Belgijoje, Danijoje, Vokietijoje, Prancūzijoje, Austrijoje, Švedijoje ir Jungtinėje Karalystėje imigrantų užimtumo lygis kur kas žemesnis nei vietinių gyventojų – užimtumo lygio skirtumas svyruoja nuo 6 proc. Jungtinėje Karalystėje iki 16 proc. Danijoje.

Kiek socialinėms reikmės perkeltos lėšos sumažina skurdo riziką?

Socialinėms reikmėms perkeltos lėšos (pvz., nedarbo pašalpa, socialinė pašalpa šeimai ir pašalpa būstui), išskyrus pensijas, skurdo riziką apskritai sumažina 38 proc.. Jeigu būtų panaikintos visos socialinėms reikmėms perkeltos lėšos, vidutinė skurdo rizika ES valstybėse narėse būtų 26 proc. (palyginti su 16 proc. tuo atveju, jeigu gaunama vyriausybės paramos). Socialinėms reikmėms perkeltos lėšos veiksmingiausiai panaudojamos Čekijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose, Slovėnijoje ir Skandinavijos šalyse, kuriose tos lėšos skurdą sumažina 50 proc. arba daugiau. Priešingai, Bulgarijoje, Graikijoje, Italijoje ir Latvijoje socialinėms reikmėms perkeltos lėšos skurdo riziką sumažina tik 18 proc. arba mažiau.

Socialinėms reikmėms perkeltų lėšų poveikis mažinant skurdo riziką būna veiksmingesnis užkertant kelią **vaikų** skurdui – 2006 m. ES vidurkis buvo 42 proc.. Šis procentinis dydis atitinka padėtį didesnėje ES valstybių narių dalyje, išskyrus Belgiją, Čekiją, Malta, Nyderlandus, Lenkiją, Portugaliją ir Slovakiją, kuriose jis šiek tiek mažesnis. Skandinavijos šalyse, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Austrijoje socialinėms reikmėms perkeltomis lėšomis (išskyrus pensijas) vaikų skurdo rizika sumažinama daugiau kaip 55 proc., o Graikijoje ir Ispanijoje tas skurdas sumažinamas mažiau kaip 20 proc. (taip pat ir visiems gyventojams).

4 grafikas: Socialinėms reikmėms perkeltų lėšų (išskyrus pensijas) poveikis visų gyventojų ir vaikų skurdo rizikos lygiui, 2006 m. – proc.

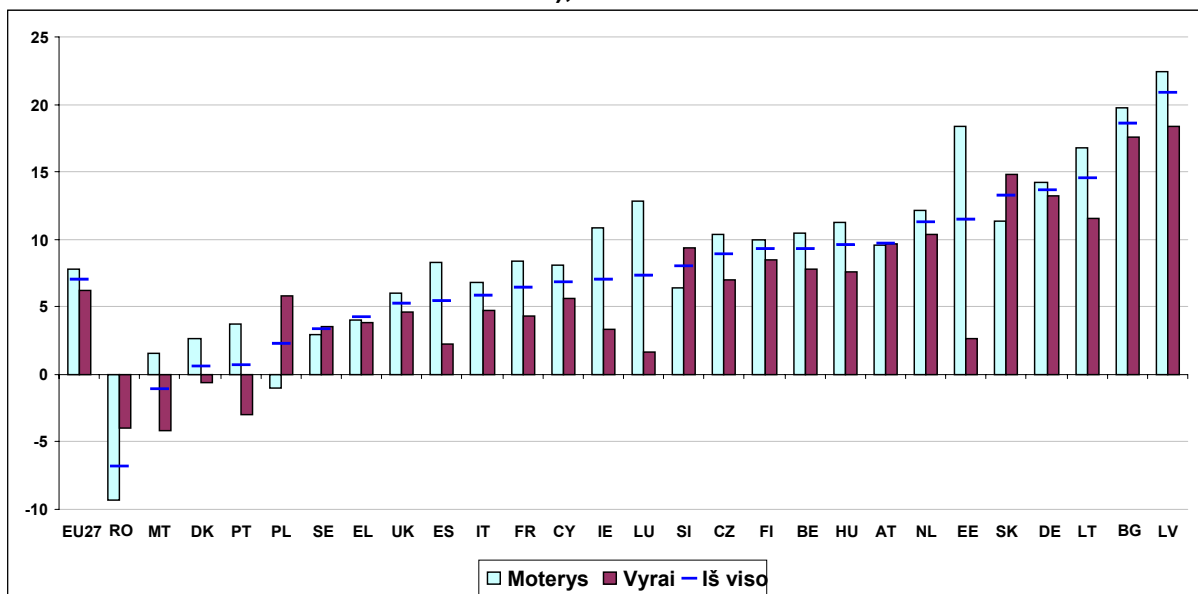
Šaltinis: EU-SILC (2006); 2005 finansiniai metai; išskyrus Jungtinę Karalystę (2006 finansiniai metai) ir Airiją (2005–06 slenkantis tiriamųjų pajamų laikotarpis); Bulgarija: Nacionalinių namų ūkių biudžetų tyrimas, 2006 m.; nepateikti Rumunijos duomenys.

Pensijos

Kodėl užimtumas svarbus pensijoms?

Vienas iš būdų užtikrinti senatvės draudimo sistemų tvarumą ir tinkamas pensinio amžiaus žmonių pajamas – ilginti darbinio gyvenimo trukmę. Lisabonos strategijoje išskeltas tikslas – užtikrinti, kad iki 2010 m. vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis būtų 50 proc.. Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis 2007 m. ES–25 buvo 45 proc., palyginti su 37 proc. (2001 m.), ir 11 valstybių narių šis rodiklis viršija siektiną 50 proc. užimtumo lygį (Danija, Vokietija, Estija, Airija, Kipras, Latvija, Lietuva, Portugalija, Suomija, Švedija ir Jungtinė Karalystė). Tačiau šis tikslas tam tikrai šalių grupei kol kas sunkiai pasiekiamas – jose vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis tėra apie 30 proc.. Bendras užimtumo lygis didėja dėl dviejų pagrindinių priežasčių: demografinio poveikio ir didesnio moterų dalyvavimo. Kadangi 1945–1965 m. gimę žmonės sensta, santykinai daugėja 55–59 m. amžiaus žmonių, kurių užimtumo lygis aukštesnis. Be to, 2001–2007 m. moterų užimtumo lygis daugelyje valstybių narių didėjo sparčiau nei vyrų.

5 grafikas: Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygio pasikeitimas (55–64 m. amžiaus), 2001–2007 m.

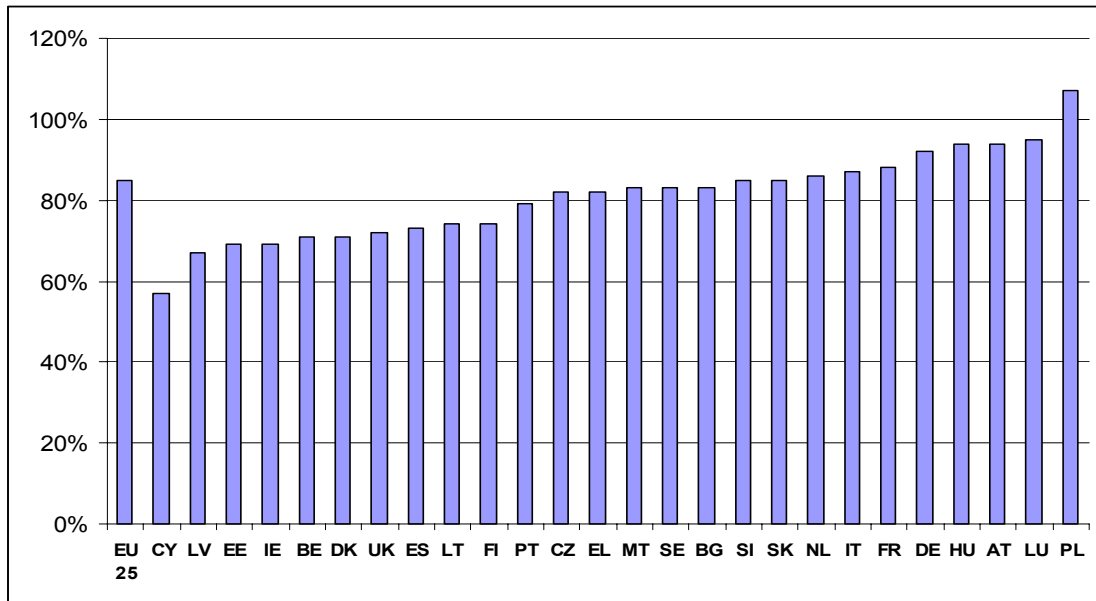

Šaltinis: EUROSTAT atliktas Darbo jėgos tyrimas, metiniai vidurkiai

Kaip vyresnio amžiaus darbuotojų pajamos lygintinos su kitos gyventojų dalies pajamomis?

Dabartinėms senatvės draudimo sistemoms apskritai pavyko užkirsti kelią skurdui grėsti vyresniems žmonėms, ir vyresnio kaip 65 m. amžiaus žmonių pajamos sudaro maždaug 85 proc. jaunesnių žmonių pajamų (Kipre 57 proc., Lenkijoje – daugiau kaip 100 proc.). Tačiau vienišoms vyresnio amžiaus moterims kol kas kyla kur kas didesnė skurdo rizika nei vienišiemis vyrams, t. y. 28 proc. ir 20 proc..

6 grafikas: Santykinės vyresnio amžiaus žmonių pajamos: vidutinės vyresnių nei 65 m. amžiaus žmonių pajamos (pastarųjų santykis su 0–64 m. amžiaus žmonių pajamomis), 2006 m.

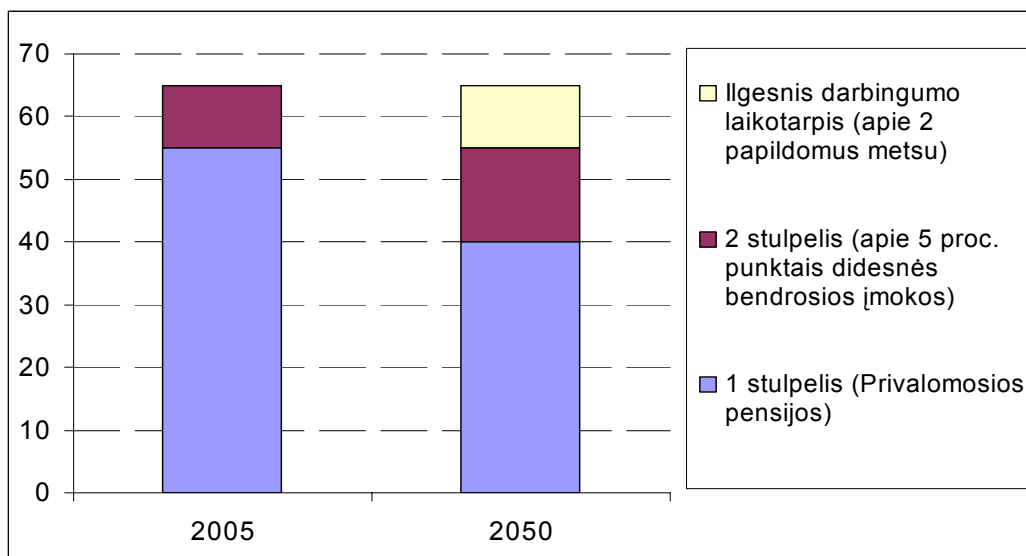

Šaltinis: SILC (2006) 2005 finansiniai atskaitos metai; išskyrus Jungtinę Karalystę (2006 finansiniai metai) ir Airiją (2005–06 slenkantis tiriamųjų pajamų laikotarpis); Bulgarija: Nacionalinių namų ūkių biudžetų tyrimas, 2006 m.; 2006 m. pajamų duomenys. Rumunija: duomenys nepateikti. Malta ir Portugalija: parengtiniai duomenys. Surinkimo data: 2008 m. gegužės mėn. 16 d.

Koks numatomas pensijos pakeitimo normų kitimas?

Daugeliui valstybių narių pastaruoju metu atlikus reformas pensijos pakeitimo normos (vidutinio darbuotojo vidutinės pensijos santykis su vidutiniu darbo užmokesčiu) sulaukus tam tikro pensinio amžiaus vis dėlto sumažėjo. Toliau pateikiame grafike parodoma, kaip pensinės pajamos (procentinė darbinių pajamų dalis) skaičiuojamos šiandien ir kaip jas gali tekti skaičiuoti 2050 m: mažiau pajamų skiriama iš valstybinės pensijos, tačiau tas mažėjimas kompensuojamas iš privačių pensijų fondų ir ilgesniu darbo laiku.

7 grafikas: Numatomas pensijos pakeitimo normų kitimas, 2005 m, ir 2050 m.

Šaltinis: Socialinės apsaugos komiteto (pakeitimo normų) Rodiklių pogrupio parengtais rezultatais pagrįstas grafikas

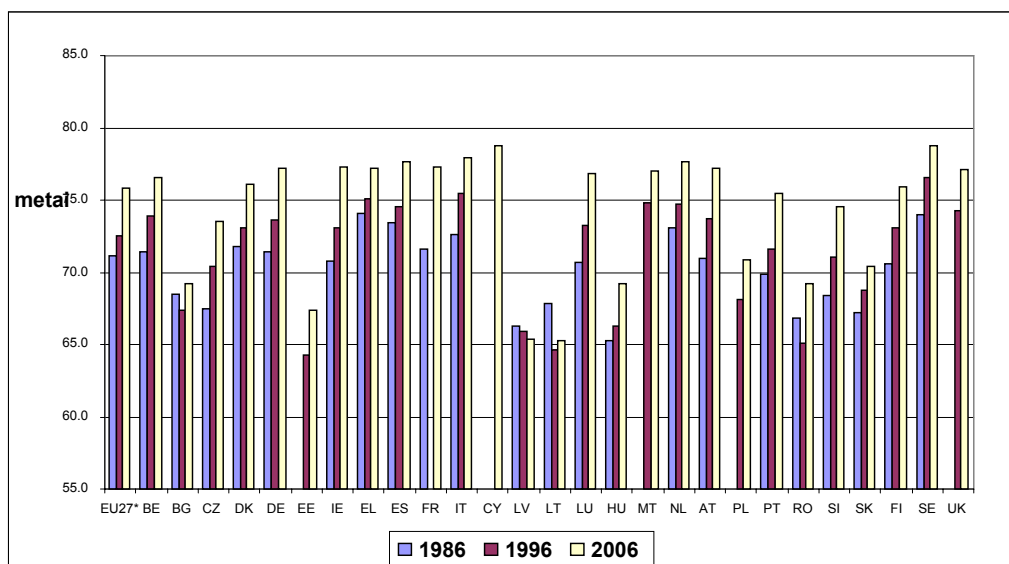
Sveikata ir ilgalaikė priežiūra

Kaip vidutinė gyvenimo trukmė skiriasi ES?

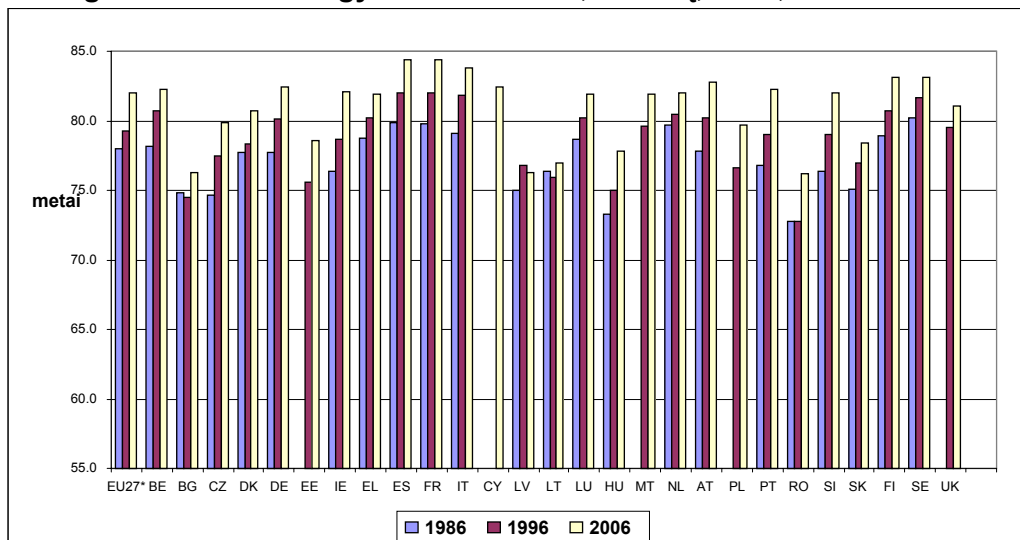
Vidutinė gyvenimo trukmė Europos Sąjungoje per pastaruosius du dešimtmečius apskritai pailgėjo. 2006 m. ES–27 moterų vidutinė gyvenimo trukmė buvo 82 m., o vyrų – 76 metai, t. y. ilgaamžiškumas per 20 metų padidėjo 4 ir 5 metais. Tačiau vidutinė gyvenimo trukmė sutrumpėjo Baltijos valstybėse, Bulgarijoje ir Rumunijoje per ekonominio persitvarkymo laikotarpį 1990–1995 metais. Vidutinė gyvenimo trukmė šiose valstybėse dabar vėl pailgėjo, tačiau Latvijoje ir Lietuvoje ji kol kas vis dar trumpesnė nei 1986 m. (tik vyrų).

Vidutinė gyvenimo trukmė, jeigu būtų lyginamos Europos šalys, moterų skiriasi 8 metais, vyrų – 13 metų. Bulgarijos, Latvijos ir Rumunijos moterys gali tikėtis nugyventi 76 metus, o Ispanijos, Prancūzijos ir Italijos – 84 metus. Latvijos ir Lietuvos vyrai gali tikėtis nugyventi 65 metus, o Kipro ir Švedijos vyrai – 79 metus. Kelios šalys atsilieka nuo ES vidurkio: Bulgarijoje, Lietuvoje, Rumunijoje ir Slovakijoje nacionalinės vidutinės gyvenimo trukmės ir ES šios trukmės vidurkio skirtumas per paskutinius 20 metų iš tikrųjų padidėjo.

8a grafikas: Vidutinė gyvenimo trukmė, vyrų 1986, 1996, 2006 m.

8b grafikas: Vidutinė gyvenimo trukmė, moterų, 1986, 1996 ir 2006 m.

Šaltinis: EUROSTAT. LV (1986, 1996): nacionaliniai šaltiniai. FR(1986) – tai FR Metropolitaine. ES vidurkiai – tai gyventojų svertiniai vidurkiai. ES–27*(2006) pagrįsta 2006 m., išskyrus JK (2005 m.) ir Italiją (2004 m.).

Bendras vidutinės gyvenimo trukmės pailgėjimas susijęs su visuotiniu, nors mažai padidėjusiu, nesusirgus nugyventų metų skaičiumi. Tačiau neįmanoma įžvelgti, kad vidutinės gyvenimo trukmės metų ir nesusirgus nugyventų metų skaičių skirtumas būtų neabejotinai sumažėjęs. ES–15 nesusirgus nugyventų metų skaičius moterims 1999 m. nuo 64,5 metų padidėjo 2003 m. iki 66 metų, o vyrams – nuo 62,8 metų 1999 m. iki 64,5 metų 2003 m. Nors moterys gyvena ilgiau, jos, palyginti su vyrais, nugyvena didesnę savo gyvenimo dalį su negalia.

9 grafikas: vidutinės gyvenimo trukmės ir nesusirgus nugyventų metų kitimas 1995–2003 m.

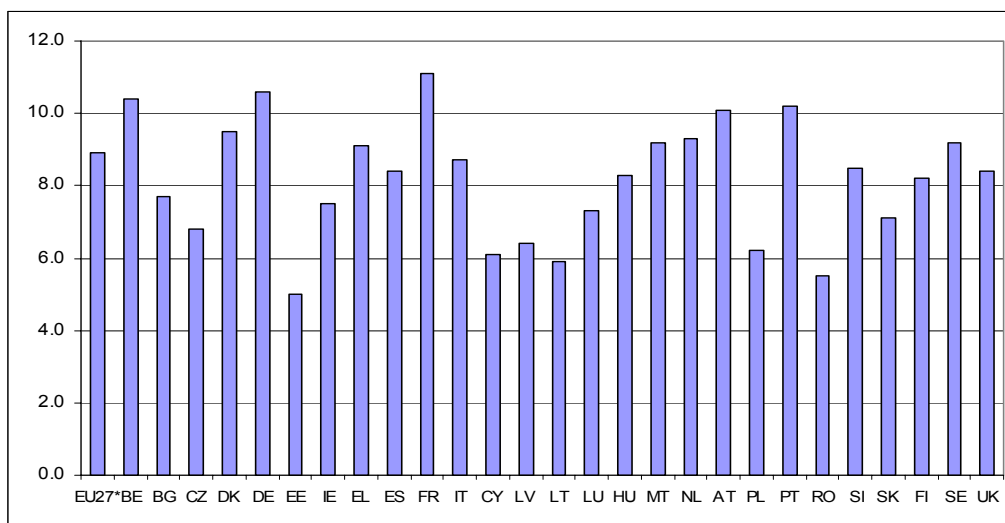
Šalis	Vyrai		Moterys	
	Vidutinės gyvenimo trukmės kitimas	Nesusirgus nugyventų metų kitimas	Vidutinės gyvenimo trukmės kitimas	Nesusirgus nugyventų metų kitimas
BE	1.8	4.1	0.7	2.8
DK	2.3	1.4	1.9	0.2
DE	2.5	5	1.4	0.4
IE	3.1	0.2	2.5	-2.2 (1999-2003)
EL	1.5	0.9	1.1	-0.8
ES	1.9	2.6	1.2	2.5
FR	1.9	0.6	0.9	1.5
IT	2	4.2	1.2	4.4
NL	1.7	0.6	0.5	-3.3
AT	2.5	6.2	1.4	1.6 (2000-2003)
PL	2.8	2.6 (1996-2002)	2.4	2.1 (1996-2002)
PT	2.5	0.2	1.6	-1.3
FI	2.3	2.7 (1996-2003)	1.5	-1.2 (1996-2003)
SE	1.8	0.4 (1997-2003)	0.8	2.2 (1997-2003)
UK	2.2	0.9	1.2	-0.3

Šaltinis: EUROSTAT

Kiek išteklių skiriama sveikatos priežiūrai?

Per pastaruosius du dešimtmečius bendrosios valstybės ir privačios išlaidos sveikatos priežiūrai (procentinė bendrojo vidaus produkto dalis) padidėjo visoje ES. Skiriamos išlaidos pavienėse šalyse gerokai skiriasi. Austrija, Belgija, Prancūzija ir Portugalija sveikatos priežiūrai skiria 10 proc. bendrojo vidaus produkto arba daugiau, o Baltijos valstybės, Kipras, Lenkija ir Rumunija skiria 6 proc. bendrojo vidaus produkto arba mažiau. Apskritai valstybės sektoriaus išlaidos sveikatos priežiūrai sudaro didelę visų šios rūšies išlaidų dalį (daugiau kaip 70 proc.). Vis dėlto privačios sveikatos priežiūros išlaidos (daugiausia mokėjimai grynaisiais pinigais) daugelyje valstybių narių yra svarbus finansavimo šaltinis. Kipre ir Graikijoje privačios išlaidos sudaro daugiau kaip 50 proc., o Latvijoje ir Bulgarijoje – daugiau kaip 40 proc..

10 grafikas: bendros sveikatos priežiūros išlaidos (procentinė bendrojo vidaus produkto dalis, 2006 m. ar paskutiniai turimi duomenys)

Šaltinis: Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (OECD) 2008 m. sveikatos duomenys ir Pasaulio sveikatos organizacijos duomenų bazė „Health for All“. Pateikti 2006 m. duomenys, išskyrus Rumuniją, Bulgariją, Estiją, Latviją, Lietuvą, Kiprą, Slovakiją, Malta ir Slovakiją: 2005 m. Liuksemburgo duomenys patikslinti atsižvelgiant į pasienio darbuotojus, ES–27*: grafike pateikiami svertiniai gyventojų skaičių dydžiai.